

Vojko Devetak

PASHA — USKRS

Čitava liturgijska godina slavi jedno jedino otajstvo: Kristovu Pashu; i svaka nedjelja je spomenčin toga otajstva; i svaki sakrament; međutim, jedno posebno vrijeme sačinjava središte i vrhunac tog otajstva: Uskrs. To su specifična tri dana kad se Krist mučio, bio pokopan i uskrsnuo, to je ono sveto trodnevlje koje je sam Krist navijestio: »Razvalite ovaj hram, u tri dana opet ću ga podići« (Iv 2, 19).

1. Sveto trodnevlje

Mi smo navikli da jednu nedjelju u godini nazivamo Uskrsom, međutim Uskrs je trodnevno slavljenje Pashalnog otajstva. U izvornom poimanju Pracrkve i njezinih Otaca Uskrs nije samo godišnji dan Kristova uskrsnuća već Sveto trodnevlje, tj. petak ili »Pasha raspeća«, kad je »žrtvovano naše pashalno janje — Krist« (1 Kor 5, 7); subota dan njegova boravka u grobu; nedjelja dan njegova uskrsnuća. To je »Triduum sacratissimum crucifixi, sepulti, suscitati«, kako reče sv. Augustin, a sv. Leon ih naziva »Paschale sacramentum«.

Dakle, sveto trodnevlje je Uskrs, Uskrs slavljen tri dana, od petka do nedjelje. To je Pasha u svoj svojoj kompleksnosti, u svom totalitetu: prijelaz od razapinjanja i smrti na pokopanje do uskrsnuća. Pasha nije samo uskrsnuće, već muka, smrt i uskrsnuće, prijelaz iz Kristove muke preko smrti u život. Uskrs sačinjava otajstvo smrti i otajstvo uskrsnuća, prijelaz iz posta i mraka u radosti i pobjedu.

Prema tome, očito je da Sveti četvrtak ne spada i ne može spadati u Sveto trodnevlje. Jedino se večernja misa Svetog četvrtka — kad je Krist »prije nego će podnijeti muku« ustanovljenjem Euharistije slavio svoju prvu fazu Pashalnog otajstva — može smatrati preludijem, početkom Svetog trodnevlja.

Sveto trodnevlje u punom smislu riječi sačinjavaju: petak, subota, te vazmeno bdjenje s danom koji slijedi. Trodnevlje nije skup od tri dana, niti tri samostalna slavlja podijeljena u tri dana, već jedno jedino otajstvo, otajstvo rassetog, pokopanog i uskrslog Krista, otajstvo slavljeno u tri momenta koji po svojoj nutarnjoj logici slijede jedan za

drugim, otajstvo slavljeno u tri različite faze koje se odvijaju u prostoru triju dana. Ti dani nisu samostalni, zatvoreni u se, međusobno neovisni, već međusobno otvoreni, nadahnuti istim nutarnjim dinamizmom, povezani nutarnjom naravnom vezom oblikuju jednu nerazrješivu i neslomljivu cjelinu: Pashalno otajstvo. Kao što svaki dan zove, traži i otvara se drugom danu, tako i Kristovo uskrsnuće nužno pretpostavlja Kristovu smrt.

Ovako poimanje Uskrsa ne polazi toliko iz povijesnog slijeda događaja već iz biblijske tipologije: Jone u utrobi ribe; na hramu, tj. Kristu razorenu i u tri dana opet sazidanu, koji umire i uskrsava u otajstvu jedne Pashe. Na liturgijskom planu nisu dominantni pojedini obredi, već uvijek živi temelj, tj. prijelaz iz žalosti i smrti u život, iz posta i pokore u uskrsnu radost.

2. Sveti četvrtak

Sveti četvrtak je zadnji dan Korizme ili priprave na Uskrs. U početku je to bio aliturgijski dan koji se je tijekom veremena obogatio značajnim obredima: obred pomirenja javnih grešnika, što je bio nužni preduvjet da bi mogli javni grešnici s drugima sudjelovati u pashalnoj euharistiji; posvećenje ulja kao preduvjet posvete vode i dijeljenja Krizme novokrštenicima; te pranje nogu po primjeru Krista.

Jutarnja misa posvete ulja obavlja se samo u stolnim crkvama. Liturgijska struktura toga slavlja vrši se u perspektivi svećeničke službe želeći istaknuti hijerarhijsko jedinstvo Kristova svećeništva na čelu s dijecezanskim biskupom, nasljednikom apostola. Okupljeni oko svog biskupa prezbiteri koncelebriraju zajedno s njim istu svetu žrtvu, obnavljaju svoja obećanja, sudjeluju u posveti ulja uz puno sudjelovanje kršćanskog puka urešenog općim svećeništvom.

U liturgiji mise slijevaju se dvije teme: sakramentalno pomazanje i svećeničko posvećenje. Kao što je pomazanje Duha Svetoga učinilo Krista Vrhovnim svećenikom novoga i vječnoga Saveza, tako i svećeničko pomazanje neke ljude izabrane iz svećeničkog puka posvećuje za službenike pashalne gozbe i sakramenata. U biblijskom smislu (usp. Iz 61, 1—9) pomazanje i svećeništvo su sinonimi: tko je pomazan mora mazati, tj. tko je posvećen za služenje, mora se suobličiti Pomazaniku par excellence da svima dade ono ulje radosti koje po sakramentima posvećuje ljude.

Jutarnja liturgija Svetog četvrtka divno prezentira otajstvo Crkve, otajstvenu vezu biskupa sa svim članovima njegove dijecezanske obitelji. S uljem, što se tada blagosivlje, biskup posvećuje svećenike, a svećenici svaki dan za puk prinose svetu žrtvu; mazanjem uljem tom puku pridružuju nove krštenike, pokajane grešnike odrješuju od grijeha, a bolesnicima olakšavaju patnje.

Imajući to u vidu, jasno je da se nameće potreba da se upravo toga dana nađe sa svojim biskupom oko Krista čitava biskupijska obitelj. To je svečanost čitave biskupije, službenog svećeništva i općeg svećeništva vjernika. O tom slavlju treba poučiti vjernike da se uz svoje svećenike toga dana okupe i predstavnici biskupijskih vjernika u stolnoj crkvi oko svoga biskupa.

Jutarnja svečanost ne remeti tematsko jedinstvo jezgre: Večera — — križ — uskrsnuće, koja čini svoje prve korake s misom Večere Gospodnje.

Dominantna tema *večernje liturgije* je Euharistijsko slavlje, koje se slavi u dan i vrijeme njezinog ustanovljenja: »Dan prije nego će podnijeti muku, On uze kruh...« Teologiju mise sintetiziraju molitve u kojima se govori o »novoj žrtvi za sve vjekove«, koja je »gozba ljubavi«, gdje se »vrši djelo našeg otkupljenja«. Tako je Večera Gospodnja u prvom planu mjesto susreta zajednice koju Euharistija konstituira i kvalificira. Na drugom planu žrtvena stvarnost po svojoj trajnosti u vremenu uključuje tok povijesti svih generacija. Ona ne stoji sama za se, ona je dokaz božanske ljubavi, gozbe Crkve, izvor iz kojeg stalno crpimo puninu ljubavi i života. Večera — žrtva — gozba je životni izvor otajstva — ljubavi, a to su najvlastitije kategorije teologije euharistijskog otajstva.

Obred pranja nogu, što Gospodnjoj Večeri daje najautentičniji izraz »gozbe ljubavi«, »punine ljubavi života«, teologiji Euharistije daje pravu biblijsku dimenziju. Proročke kretnje s kojom se Krist, poput Ezekijela i Jeremije, ponizuje kao najniži sluga i pred Judom (Iv 13, 2—10) označava da je glavni predmet Euharistije Kristova žrtva u stanju poniženja i služenja. Ne radi se dakle o hebrejskom uobičajenom pranju prije jela, pa prema tome ni o simbolizmu čišćenja. Kristov gest pranja nogu je proroštvo na djelu koje otkriva smisao žrtvenog prinosa što ga je povjerio svojoj Crkvi i kojeg Crkva uprisutnije u zahtjevu recipročnog služenja i ljubavi.

Euharistija je znak, izvor i poziv ljubavi, pa zato traži i odgovor ljubavi, koji se izražava u *klanjanju Kristu* prisutnom u Euharistiji. Stoga se preporučuje da se poslije funkcije vjernici klanjaju Svetootajstvu. Najadekvatnija tema tihog meditiranja je Kristova agonija i govor na Zadnjoj večeri (Iv 13—17).

Budući da sutradan slijedi spomen Kristove muke i smrti, očito je neprikladno da se klanjanje produži i u Sveti petak. Klanjanje, ako se želi respektirati značenje Svetog petka, treba prestati u ponoći. Na mjestu pohrane Svetootajstva treba dominirati bjelina, bez ikakve teatralnosti i bez znakova muke, jer se klanjanjem želi istaknuti Kristovu trajnu prisutnost među ljudima. Poslije klanjanja, koje može bez svečanosti potrajati i poslije ponoći, treba ukloniti sve ukrase koji ne odgovaraju slijedećem danu koji ima karakter žalosti i opustošenja, a to se treba vidjeti i na mjestu gdje je bilo pohranjeno Svetootajstvo.

Dakle, klanjanje Kristu u Euharistiji, a nikakav »Božji grob«. Sve do XI. stoljeća posvećene hostije za sutrašnji aliturgijski dan pohranjevale su se u sakristiji ili na drugom doličnom mjestu. To se može učiniti i danas. Tek pod utjecajem srednjovjekovnih alegorista deponiranje Euharistije identificiralo se s Kristovim polaganjem u grob, da se tako s četvrtkom upotpuni trodnevni Kristov boravak u grobu. Kristov boravak u grobu promatrao se više fizički nego biblijski, pa je pod tim utjecajem mjesto pohrane narod nazvao »grob«.

Liturgija Svetog četvrtka u svojoj cjelokupnosti je blagdan bratske ljubavi, pa prema tome i dan skupljanja za potrebne i siromašne. Darove za siromahe mogu vjernici prinijeti u prikazanoj procesiji da nas »sve sabere u jedno ljubav Kristova«.

Poslije homilije svećenik bez misnice pere noge dvanaestorici izabranih muškaraca. Taj obred treba izražavati kršćansku ljubav služenja, vidljivo ali bez ikakve spektakularnosti.

Pričest se dijeli samo preko večernje mise. Pričešćuje se da bi se što intimnije proživljavalo slijedeće trodnevlje. U slučaju prave nužde, može *Ordinarij* dozvoliti misu izjutra, ali samo za vjernike koji nikako ne mogu sudjelovati u večernjoj misi.

Ogoljavanje oltara poslije pohrane Svetootajstva je drugotnog značenja.

Funkcija se drži u najprikladniji sat poslije 16 sati, ali ne poslije 21 sat.

3. Sveti petak

Sveti petak je prvi dan Svetog trodnevlja, dio jedinstvenog kompleksa triju dana, dan kad se slavi jedan aspekt Pashalnog otajstva. Već prva molitva upozorava da je Kristova krvna žrtva na križu konstitutivni aspekt Pashalnog otajstva. Događaj Svetog petka nije parcijalni aspekt muke odvojen od totaliteta Pashe i uskrsnuća Raspetoga, nego je subitnost Pashalnog otajstva koji ima dva glavna aspekta: Križ i Uskrsnuće. Ti se aspekti prenose na kršćanski život u kojem čovjek, postavši suobličen trpećem Kristu, može biti suobličen i proslavljenom Kristu.

Sastav i smisao slavlja

Prvi elemenat koji je utjecao na oblikovanje obreda i smisla Svetog petka jest post, koji je obnovljen u svojoj pashalnoj stvarnosti (usp. SC 110). Post nije sporedni ili vanjski elemenat Svetog petka, već prvotni i bitni elemenat. Taj post ima bogoštovni i pashalni značaj: nije to asketski ili pokornički post po Kristovu primjeru iz pustinje, već je to

post eshatološkog očekivanja, čekanje zaručnika koji je oduzet i zbog toga se ne može veseliti i svetkovati (usp. Mt 9, 15), post očituje hodočasničko i eshatološko stanje kršćanske zajednice koja ide u susret svadbi sa svojim Gospodinom. To je početak Pashe, temelj iz kojega izbija radost pashalne Euharistije. Post kao takav isključuje pričest, stoga je Sveti petak i aliturgijski dan, tj. bez slavljenja Euharistije. Crkva, govorili su Oci, apstinira od Euharistije da se potpuno posveti spomenu objektivne žrtve križa, jer je slavljenje Pashalnog otajstva prijelaz iz posta u pashalnu Euharistiju.

Drugi prastari elemenat slavlja je *navještaj Božje riječi i molitva*, čiju najkarakterističniju oznaku predstavlja navještaj Kristove muke.

Poslije našašća svetog Križa u Jeruzalemu, nastao je običaj da se na Sveti petak *otkriva i cjeliva križ*.

Prema današnjem obredu, na Sveti petak mogu se *pričestiti* svi vjernici, a ne samo svećenik. Tu novost uveo je Pio XII. Liturgisti smatraju da je time oslabljena misao pashalnog posta i na neki način prekinuto trodnevlje na štetu Euharistije uskrsne noći.

Premda za jutro nije predviđena nikakva liturgijska funkcija, ništa ne priječi da se tada s pukom obave liturgijski *Časovi dana*.

Procesionalni ulaz službenika obavlja se u dubokoj tišini, bez pjevanja. Pred oltarom, koji je posve gol, svećenik se prostre ili klekne s poslužiteljima i svi skupa s vjernicima mole u intenzivnom sabranju. Tu tihu molitvu zaključuje svećenik glasnom molitvom u kojoj se navješta tema slavlja: na krvavoj Kristovoj mucii »zasnovano je Vazmeno otajstvo«.

Proglašenje Božje riječi je jaki momenat cijelog obreda: navještena riječ rasvijetljuje otajstvo Kristove muke i smrti. Nijedna ljudska riječ ne može protumačiti to otajstvo, već samo božanska riječ koju vjernici prihvaćaju s vjerom. Sva liturgijska čitanja kreću se na istoj liniji kao i čitanje muke po Ivanu: Krist nije samo žrtva, već i veliki svećenik, kralj koji nastupa suvereno, raspolaže sa svojim kraljevstvom, govori kad hoće, ispunja Pisma, ide ususret smrti kao na proslavu. Križ i slava nerazdrješivo su sjedinjeni u mucii po Ivanu kao i u čitavom njegovom evanđelju. Križ je prijestolje slave.

Poslije čitanja Muke Gospodnje drži se prikladna *homilija*.

Liturgija usvaja biblijsko tumačenje Kristove smrti u smislu njegove proslave. Stoga, proglasivši Kristovu muku i smrt, liturgija ne prosljeđuje tužaljke zbog Kristovih patnja, već izražava molitvu za sve. *Sveopća molitva* na Sveti petak ima posebno značenje. Kristova smrt je svećenički čin, bilo kao zadovoljština ili kao sveopći zagovor. Kao što je Kristova smrt sveopće vrijednosti, tako i ova molitva Crkve ima sveopću vrijednost. Ona je u pravom smislu misionarska, bez sektaštva ili partikularizma, otvorena svima, nikoga ne izostavlja niti zaboravlja, proširena na čitavo čovječanstvo za kojeg je Krist umro.

Vjernička molitva Svetog petka, puna vjere i nade, podrijetlom je s Istoka, nešto ispravljena od starog oblika. Nekoć su joj mogli prisustvovati samo kršteni, tj. oni koji su zaodjeveni svetim svećeništvom.

Da se u nju uživimo mnogo pomaže psihoza Svetog petka, zatim način izvođenja i njezin sastav: najprije sadržajni poziv na molitvu, sabrana šutnja te molbeni zaključak predsjedatelja.

Pokazivanje svetog križa i klanjanje

U ovom obredu križ nam se prezentira kao znak Kristove žrtve i proslave, kao znak otkupljenja i kao kršćanski pobjedonosni stijeg. Ne štuje se materijalni križ, nego nas on podsjeća na onoga koji je na jednom križu za nas prinio i žrtvovao svoj život. Krist je onaj kojemu se klanja, inače se ne bi moglo opravdati klanjanje drvetu.

Predviđena su dva načina pokazivanja križa. Svećenik, đakon ili laik donosi zastrt križ u pratnji gorućih svijeća i pred oltarom predaje ga svećeniku predsjedatelju. On postupno u tri maha otkriva križ i poziva zajednicu na poklon u svetoj tišini. Drugi obred predviđa da se nezastrt križ u ophodu nosi prema svetištu. Pri tom se tri puta, blizu vrata, usred crkve i pred svetištem zaustavi i poziva vjernike na poklon.

Križ se zatim postavi na ulazu u svetište, ili ga tu drže ministranti između dvije goruće svijeće. Onda se najprije kler pa vjernici procesionaliter klanjaju križu. Danas je fakultativno, a ne obvezno kao prije, da svećenik predsjedatelj ide bos klanjati se križu po primjeru pape koji je bos nosio relikvije svetoga križa.

Obred klanjanja obavlja se također u pashalnoj perspektivi. Povezuje se križ i slava, smrt i uskrsnuće, po križu radost. To je i izraženo u prvoj antifoni koja se pjeva za vrijeme klanjanja: »Tvome križu klanjamo se, Gospodine, te hvalimo i slavimo sveto uskrsnuće tvoje, jer evo: drveta radi nastala radost u cijelom svijetu«. Druga je pjesma »Prijekori« u kojoj Jahve snažnim riječima kori nezahvalnost izabranog naroda. Treća pak sažima povijest spasa i odjekuje trijumfalnim Kristovim slavljem.

Na klanjanje se izlaže samo jedan križ, s više križeva obred gubi na dubini. Ako je mnogo naroda, može se ići prema križu iz dva pravca pa jedni ljube desnu a drugi lijevu ruku. Ako svi pojedinačno ne mogu pristupiti, obavi se kolektivno klanjanje: svećenik uzme križ i pozove zajednicu da mu se u tišini poklone. Klanjanje se može obaviti poklekom na jedno koljeno ili ljubljenjem, najprikladnije, nogu.

Pričest

Svećenik ili đakon, kraćim putem, s mjesta pohrane u tišini i uz pratnju dvojice poslužnika s gorućim svijećama donosi i postavlja na una-

prijed pripravljeni oltar Svetoostajstvo. Slijedi obred pričesti kao na misi.

Ova pričest, bez obzira na njezinu posebnost i cijepanje dinamizma pashalnog trodnevlja, pomaže da se otkrije bitni aspekt svake pričesti, a to je: sudjelovanje u Kristovoj žrtvi. Pričestiti se ne znači samo sjediniti se s Kristom, već i ući u njegovu muku, postati žrtva kao On. Poklonili smo se križu, a sada se sjedinjujemo s Onim koji se na njemu žrtvovao i zauvijek ostaje živi kruh koji daje život. Pričest, u kojoj se združujemo s Kristovom smrću, približuje uskrsnuću, kako to molimo u slijedećoj molitvi: »Bože, ti si nas obnovio blaženom smrću i uskrsnućem Krista tvoga«.

Najliturgičnije vrijeme obreda Svetog petka jesu tri sata poslije podne, jer je upravo to čas Kristove smrti. Iz pastoralnih razloga može se početi i kasnije, ali ne poslije 21 sat; može i prije 3 sata, ali ne prije podne. U Jeruzalemu su počimali u 12 sati, naime od šeste do devete ure.

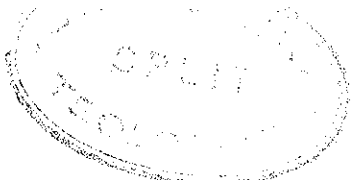
4. Sveta subota

Sveta subota je drugi dan Svetog trodnevlja. To je dan Kristova počinka. U isto vrijeme sjećamo sa velikog događaja kojega spominjemo u apostolskom vjerovanju: »Sašao nad pakao«, da pravedničkim dušama navijesti oslobođenje. »Bog je u tijelu usnuo i probudio pomrle od početka svijeta. Bog je umro u tijelu i oživio podzemlje. Gospodin je ušao k njima držeći pobjedni stjeg križa«, čitamo u Časoslovu toga dana. Starozavjetni pravednici boraveći u podzemlju sigurnom nadom čekali su taj dan i s psalmistom govorili: »Tijelo mi spokojno počiva, jer mi nećeš ostavit dušu u Podzemlju, ni dati da pravednik tvoj truleži ugleda« (Ps 16, 9—10).

Časoslov ovog dana stavlja nam pred oči Kristov pokop i silazak u podzemlje kao elemenat Pashalnog otajstva, kao dio puta što ga je Krist učinio sišavši s neba sve do bezdana da bi bio uzvišen s desne Očeve. Krist je došao do krajne točke svoga poniženja da bi oslobodio one koji su živjeli u nadi i sjeni smrtnoj.

Na današnji dan obavljao se zadnji skrutinij nad izabranim katekumenima prije noćnog krštenja. U žaru očekivanja sretno su podrhtavala njihova srca. Vršio se zadnji egzorcizam »Efeta«; trostruko odricanje; mazanje katekumenskim uljem; izgovaranjem »Vjerovanja«.

Od početka Crkve pa sve do najnovijeg vremena Sveta subota je bila tipični dan posta koji se opsluživao cijeli dan a završavao noćnom Euharistijom. Tako je bio evidentiran prijelaz s posta u blagdansku radost. Iako današnji post nije naređen, Crkva ga ipak preporuča. Zaručnik je oduzet i Crkva nastavlja post, post petka »koji će se, ako je zgodno, protegnuti i na Svetu subotu, da se tako uzdignuta i otvorena duha stigne na radost uskrsne nedjelje« (SC 110).

Sveta subota je aliturgijski dan, tj. nema euharistijskog slavlja. U starini se apstiniralo čak i od molitvene sinakse, tj. od radosnog sastanka. Danas se preporuča da se u crkvi s vjernicima izmole Služba čitanja i jutarnji časovi Svete subote.

Na Svetu subotu Crkva se osjeća udovicom, jer joj je oduzet Zaručnik. U svojim mislima zaustavlja se pred grobom svoga Gospodina. Sveto mjesto je prazno, ogoljeno, svjetiljke ugašene, bez znaka života.

Međutim, dan je samo prividno prazan, u stvari on je pun uskrsnog dinamizma, pun očekivanja da se iz samoće, iz tišine, iz posta prijeđe u radost, u klicanje. Psihoza Svete subote slična je psihozi velikih očekivanja što uzbuđuje dubinu ljudske svijesti. Upravo od takvog subotnjeg raspoloženja, od napetosti i očekivanja ovisi vrijednost uskrsne noći i uskrsne radosti.

5. Vazmeno bdjenje u Svetoj noći

Svečanost kršćanskog vazemnog bdjenja ima svoju prasluku u slavljenju hebrejskog spomenčina, hebrejske pashe koja je sjećanje onog značajnog dana njihove povijesti kad ih je Jahve oslobodio egipatskog sužanjstva. Ta je noć »odonda svima Izraelcima, u sve naraštaje njihove, noć bdjenja u čast Jahvi« (Izl 12, 42). Kristova smrt i uskrsnuće je nova Pasha, novi izlazak koji ima trajne otkupiteljske vrijednosti i sveopći spas sve do eshatona.

Apostoli i prvi kršćani brzo su shvatili značenje Kristove pashe pa je noćno bdjenje, u kojem se očekivao Kristov povratak, postalo blagdan nad blagdanima, središte vjere i bogoštovlja. Poslije zalaska sunca skupljao se kršćanski puk da bdijući čeka Kristov dolazak, sve do uskrsne zore. To su noćno bdjenje, bez izuzetka, odmah od početka slavile sve Crkve Istoka i Zapada. Velika sakramentalna otajstva koja su se slavila te svete noći podsjećali su kršćane na veliki događaj spasa.

Značenje uskrsnog bdjenja

Bdjeti znači: nestrpljivo, asketsko ali radosno i nadasve moleće očekivanje Kristova povratka. Uskrsno bdjenje upravo sadrži taj aspekt, a uz to i specifični dinamizam: prijelaz iz mraka u svjetlo, iz ropstva u slobodu, prijelaz u život kroz smrt. U tom smislu uskrsno bdjenje nije priprema za slavljenje Usrksa, ono je već od početka obreda slavljenje Usrksa. Prema tome uskrsno bdjenje znači: *Uskrs slavljen bdijući*. Reći »Uskrsno bdjenje« je isto kao i reći »Uskrsna noć«, noć u kojoj se bdije jer se očekuje Kristov prijelaz, jer se zbiva novi Izlazak. Bdijemo da pokažemo kako očekujemo Kristov povratak s kojim će se završiti konačni prijelaz, da jednom u godini učinimo ono što bismo trebali uvijek činiti:

živjeti u iščekivanju, uvijek biti budnog duha, živjeti u napetosti punoj nade u konačni odlučni događaj, u Kristov povratak. To je bdjenje veliki godišnji skup Crkve koja se, spominjući se prošlih očekivanja, čeliči za buduća očekivanja.

Pashalno otajstvo je u isto vrijeme otajstvo Krista glave i otajstvo Crkve, Kristova tijela. Sakramenti pak čine u nama i među nama efikasno prisutnim to otajstvo, taj prijelaz i pashalni dinamizam.

Čitavo slavlje od početka do kraja isprepleće se teologijom prijelaza iz mraka u svjetlo, iz grijeha u božanski život. Tako noćnim slavljenjem Pasha dobiva svoj pravi smisao. Noćno slavlje nije priprava već sama Pasha, prijelaz. Anticipirati ga znači postaviti u lažnu situaciju, preinačiti smisao slavlja, preokrenuti sav simbolizam iz kojega se rađa nova svjetlost, novi život koji je nastao po Uskrsnom iz mraka smrti.

Služba svjetla

Slavljenje uskrsne noći u svim elementima sačinjava cjelinu, slavljenje koje se odvija progresivnim ritmom da vrhunca koji se obistinjuje slavljenjem pashalnih sakramenata, krštenja i Euharistije.

Služba svjetla — blagoslov ognja, ophod svjetla, vazmeni hvalospjev — u donedavnom obredu zauzimala je istaknuto mjesto i imperativno se namećalo interesu vjernika, a sve na štetu onoga što je glavno: najveštaj spasa i događaj spasa po sakramentima.

Blagoslov ognja kao i obred svjetla bilo je nepoznato u Pracrkvi. To je kasniji umetak. U rimskom obredu blagoslov ognja nalazimo u XII. stoljeću. U to vrijeme duboke kršćanske duhovnosti oganj je imao veliku važnost u obitljeskom životu jer su blagoslovljenim ognjem palili vatru na domaćem ognjištu.

Obred blagoslova ognja nije u središtu interesa pa se mora obaviti, ukoliko se vrši, diskretno.

Hvalospjev uskrsnoj svijeći je također istočnjačkog podrijetla. Obredi upisivanje godine kršćanske ere i stavljanje u svijeću pet grumenata tamjana su fakultativni, jer Vazmeni hvalospjev daje svijeći njezino značenje.

Procesionalni itinerarij uskrsne svijeće kroz crkvu prezentira Kristov put u svijetu po progresivnom prihvaćanju njegove Radosne vijesti. S paljenjem svijeća želi se naglasiti također Kristovo svjetlo koje iskrsava iz tame.

Vazmeni hvalospjev pred svijećom postavljenom usred svetišta ili kod ambona pjeva đakon, a može i laik. U tom slučaju se ispušta ono što je povezano s redom đakonata. Biskupske konferencije mogu u hvalospjev uvrstiti i poneki poklik puka.

Vazmeni hvalospjev, spominjući biblijske likove i događaje, opisuje povijest spasenja evocirajući put Božjeg svjetla kroz etape izabranog naroda koji je prvi nosilac poruke spasa, lirskim izrazima spominju se starozavjetna i novozavjetna divna Božja djela. Stoga se on prezentira više kao hvalospjev pashalnom događaju nego kao blagoslov svijeće.

Služba riječi

Služba svjetla uvodi nas u prvi temeljni elemenat bdjenja, u navještaj Božje riječi koja sintetizira povijest spasenja s kojom Bog upravlja od početka te nas preko uzlaznih etapa Starog saveza uvodi u Novi savez navješćujući i vršeci događaj Pashe stvara novi Božji narod.

Čitanja nisu divna povijest, ni primjer, ni pedagoška pouka za sljedeće krštenje, već povijest koja je jednom počela, koja se nastavlja, u koju smo mi upleteni, koja se sve više obistinjuje i koja će postići svoj vrhunac Kristovim povratkom na koncu vremena.

Iz pastoralnih razloga starozavjetna čitanja mogu se smanjiti na tri. Nesumnjiva je vrijednost i važnost 3. čitanja, koje govori o oslobođenju iz Egipta, pa se zbog svoje tipologije i praslike novozavjetnog izlaska ne smije izostaviti. Molitva nakon čitanja pruža ključ za tumačenje pročitane teksta u svjetlu cjelokupnosti Kristova otajstva.

Po završetku starozavjetnih navještaja svečana zvonjava zvona najavljuje veličanstveni hvalospjev čitave zajednice »Slava Bogu na visini« i ujedno objavljuje novozavjetni događaj Pashe koji se dalje proglašuje čitanjima iz Novog saveza i homilijom koja tumači veliki događaj spasa koji se te noći slavi.

Sve se odvija u dobro osvijetljenom ambijentu, nastavlja se već u početku stvorena blagdanska klima, a ruho je još od početka svečane bijele boje.

Sakramentalno slavljenje Uskrsa

Drugi dio vazmenog bdjenja sastoji se od slavljenja krštenja, koje znači uronjavanje u smrt i suuskrsnuće s Kristom, prijelaz u život s Bogom što stvara novog čovjeka koji će se hraniti Euharistijom koja uprisutnjuje Pashalno otajstvo. Taj novi čovjek u misi će izvršiti svoje svećeništvo prinoseći Ocu žrtvu hvale i hraneći se žrtvovanim ali pobedničkim Janjetom.

Krsna služba najbolje da se obavi u svetištu da tako svi mogu djelatno sudjelovati.

Obred blagoslova vode je kratak, ali prepun simbolizma. Molitva blagoslova vode sintetizira biblijsku tipologiju krštenja. Sva povijest spasa usmjerena je toj sakramentalnoj točki, kad voda postaje znak

preporoda i života. Stoga treba inzistirati na onome što je najvažnije, a to je silazak Duha Svetoga koji vodu transformira i čini da postane elemenat koji preporuča (usp. Iv 3, 5). U svoj povijesti spasa prisutan je Božji duh (usp. Post 1, 2; Post. 7—8; Izl 14; Mt 3, 13—17; Mk 1, 9—11; Iv 19, 34). Taj Duh i sada silazi nad vodu da svaki koji se uroni u tu vodu »uskrsne na novo djetinjstvo«. Blagoslov vode vodi nas dubljoj spoznaji vlastitog krštenja i prema tome svjesnijem obnavljanju krsnih zavjeta. Na taj način vazmeno bdjenje postaje godišnji spomenčin krštenja u kojem se na vidljiv način izražava Pashalno otajstvo kroz simbolizam vode, smrti i života. Fakultativni obred uranjanja uskrsne svijeće u vodu vjerojatno simbolizira povezanost svjetla i vode, odnosno negdašnji obred krštenja kad se krštenik uranjao u vodu.

Svu pažnju treba usredotočiti na podjelu sakramenta krštenja jer ono kao bitni pashalni elemenat na najbolji način izražava dinamizam slavlja. Krštenjem krštenik inaugurira sudjelovanje u Kristovu otajstvu smrti i uskrsnuća (usp. Kol 2, 12), a oni koji su već kršteni proživljavaju svoje krštenje, postaju svjesni onoga što su bili i što jesu. Stoga bi bdjenje bilo punije kad bi se krstilo barem neko dijete ako nema odraslih katekumena.

Zatim svi vjernici s gorućim svijećama u rukama *ispovijedaju svoju vjeru i obnavljaju krsna obećanja*. Vjernik koji je po krštenju postao Božje dijete treba biti svjestan da je jednom zauvijek odlučno prekinuo sa svijetom zla. Ispovijedajući svoju vjeru kao Božji posinak u zanosu svoga bića uz tu vjeru pristaje stvarno, a ne apstraktno, priznaje Boga Ocem po Kristu Spasitelju, u jedinstvu s Duhom Svetim i u prisutnosti Božjeg naroda — u Crkvi.

Ovaj pastoralni obred ima svoju proporcionalnu vrijednost u perspektivi slavljenja Euharistije, jer je prava obnova krsnih zavjeta u euharistijskom slavlju, zadnjem stupnju kršćanske inicijacije. Pa i onaj »Amen« koji izgovara vjernik u času primanja pričesti prestavlja stalno ponavljanje pristanka uz krsna obećanja.

Euharistijska služba je vrhunac Svetog trodnevlja, puna radost, prava Pasha. To je prava i glavna uskrsna misa. Dnevna misa nije drugo već nastavljanje noćnog euharistijskog slavlja. Noćnim euharistijskim slavljem završava se prijelaz koji je započet postom Svetog petka. Euharistijsko slavlje bdjenja je najveće godišnje slavlje, polazna točka, početak pedesetdnevnog slavlja koje se zaključuje danom Duhova.

Prava pashalna godišnja misa je ova u kojoj proživljavamo ne samo Kristovu već i svoju Pashu, preporučamo se i uskrsavamo s Kristom. Sudjelovanjem u sakramentalnom slavlju Pashe mi smo zauvijek primili svoju inicijaciju koja nas uvodi u svagdanji život, da kao pashalni ljudi služimo Bogu čista srca, a to je najadekvatniji odgovor pomilovanih sinova Božjih. Uvedeni u uskrsno slavlje nužno idemo do kraja pristupajući svetoj gozbi da kao sljedbenici Uskrsloga zajedno s njim

svetkujemo »s beskvasnim hljebovima čistoće i istine«. Zajedničko blagovanje s Kristovom braćom, proživljeno u pravom duhu, napunit će nas onom radošću koja je prožimala apostole dok su s Kristom blagovali poslije njegova uskrsnuća. Takvom radosnom klimom trebamo se napuniti svaki put kad slavimo spomenčin Kristove pashe sve dok on ne dođe. Liturgija uskrsnog bdjenja je preludij one sretne zajednice u kojoj ćemo konačno sresti Gospodina u slavi kad se vrati.

Vrijeme slavljenja. Iz rečenoga je potpuno jasno i opravdano inzistiranje Crkve da se uskrsno bdjenje obavlja noću, i to tako da euharistijsko slavlje bude o ponoći. U tom smislu treba upriličiti početak obreda. Samo iz vrlo ozbiljnih pastoralnih razloga može se obred anticipirati, ali ne prije zalaska sunca. To se dopušta kao veliki izuzetak u prvom redu za područne crkve, ili ako svećenik ima na brizi dvije župe ili je bolestan ili star, ili je geografski položaj župe takav da je nemoguće ići noću. To su izuzeci radi puka, a ne zbog komoditeta svećenika. Sveta drama uskrsnog bdjenja gubi, mnogo gubi od svog liturgijskog smisla ako se anticipira.

* * *

Svatko može sudjelovati u lijepim obredima Svetog trodnevlja, uživati se u njima s interesom i ganućem, ali uskrsava samo onaj koji se je uživio u pashalne sakramente, osobito tko je bio Kristov sustolnik na njegovoj pashalnoj gozbi. Krštenje - ispovijed - euharistija oživotvoruju u nama Pashu i samo u tom smislu Uskrs postaje naš.

SVETI TJEDAN U JERUZALEMU GODINE 390.

Priredio Srećko Bošnjak prema:

Jean Morin, *La Semaine Sainte à Jerusalem vers l'an 390.* (FCE od 1. 4. 1977).

Da se mogne bolje shvatiti razvoj ove potresne liturgije, najprije nešto o svetim mjestima. Otkako je car Konstantin godine 325. uklonio nasip, koji je podigao car Hadrijan godine 135. a pod kojim je nađen Isusov grob i relikvija Isusova križa, cjelokupna površina, koju mi danas zovemo Isusovim Grobom, ovako je podijeljena:

— Na kalvarijskoj litici velika je bazilika zvana »Martyrium«, a uz apsidu je kapela svetoga Križa.

— U produljenju apsida »Martyrium«, prema zapadu, veliko je dvorište na kraju kojeg je druga crkva okrugla oblika »Anastasis — Uskrsnuće«, a napravljena je oko samog groba.

— Malo dalje od crkve »Anastasis« nalazi se Krstionica.

Sve se to nalazi na sjeveroistočnom dijelu starog grada Jeruzalema. Na jugozapadnom dijelu nalazi se brežuljak Sion, na kojem je podignuta bazilika na mjestu gdje bijaše zgrada u kojoj se slavila Zadnja večera. Napokon, silazak prema dolini Cedron, koju treba prijeći da se stigne na Maslinsko brdo, gdje se nalaze druge zgrade: na vrhu bazilika »Embomon«, na jugu prema Betaniji bazilika »Eleona«, a u središtu vrt Getsemani.

Sada možemo prijeći na samu stvar. Kako se obavljala pobožnost u Svetom tjednu saznajemo od španjolske redovnice *Eterije*, koja je to opisala na svom putovanju, nakon što je sve vidjela i doživjela.

Cvjetna nedjelja. Sveta Misa u crkvi »Martyrium«. U jedan sat poslije podne ide se u baziliku »Eleona« gdje se obavlja služba čitanja. U tri sata ide se u crkvu »Embomon«. U pet sati čita se Evanđelje o grančicama. Zatim se ide polako u procesiji s palmama i maslinovim grančicama do bazilike »Anastasis« gdje se večernja služba završava molitvom Križu.

Utorak. U suton, pred večer, ide se u baziliku »Eleona« gdje biskup čita Isusove riječi o svršetku svijeta.

Srijeda. Uvečer biskup kod groba Isusova čita odlomak o Judinoj izdaji.

Četvrtak. U dva sata poslije podne biskup slavi Euharistiju u bazilici »Martyrium«, zatim se odmah vraća u kapelu Križa gdje se slavi druga misna žrtva pod kojom se svi pričeste. To je jedini dan u godini kad se slavi Euharistija u kapeli svetog Križa. U sedam sati navečer vjernici se s klerom skupe u bazilici »Eleona« gdje se do jedanaest sati čita odlomak kako se Isus rastaje od svojih (Iv 13, 17). U pola noći ide se u »Embomon« i tu svi mole sve do jutra. Zatim rano silazak i zadržavanje pred vrtom Getsemani gdje se obavi uspomena pospanih učenika i Isusove agonije. U Getsemaniju čita se odlomak o Isusovu hapšenju. Zatim u procesiji odlazak u kapelu svetog Križa. Već je dan i čita se o procesu pred Pilatom.

Petak. Ide se na Sion pred stup bičevanja na molitvu. U osam sati izjutra opet u kapelu. Tu je izložen Križ na čašćenje sve do podne. U podne izlazak u dvorište gdje se čita Muka sa svim ostalim tekstovima proroka, psalama, Djela apostolskih i Poslanica, koji su povezani s mukom Isusovom. U tri sata poslije podne pjeva se večernja služba u bazilici »Martyrium«, a zatim u procesiji odlazak u crkvu »Anastasis« gdje se čita odlomak o Isusovoj sahrani. Tu se, po mogućnosti, ostaje cijelu noć u molitvu.

Subota. Uvečer je velika pashalna vigiliya za vrijeme koje se podjeljuje krst novokrštenicima u Krstionici. Krštenike potom vode k biskupu koji se nalazi u bazilici »Anastasis«. Zatim, u zoru, ide se u procesiji u baziliku »Martyrium« gdje se slavi krsna Euharistija. Napokon povratak u baziliku »Anastasis« gdje se čita evanđelje o Uskrsnuću. Nakon toga slijedi druga Euharistijska žrtva.

Uskrsna nedjelja. Uvečer procesija na Sion gdje se čita odlomak o Isusovu ukazanju učenicima bez Tome. Služba se završava uvečer u osam sati. Cijeli Uskrsni tjedan poslije podne u bazilici »Eleona« drži se kateheza novokrštenicima, te odlazak u crkvu »Anastasis« za večernju službu.

—0—

Poučan je ovaj opis. Sretna su bila to vremena kad su vjernici imali ustrajanosti i strpljivosti da ožive iz sata u sat Veliki tjedan u kojem se dovršilo naše otkupljenje.

ISUSOV ČAS — BOŽJI ČAS (SVETI PETAK)

Gerhard Eberts, *Jesu Stunde — Gottes Stunde*

[GOTTESDIENST, 11 (1977) 6, 42—43]

Ima satova koji pokazuju samo ure, jer nemaju kazaljki za minute, a ni za sekunde. Ipak ti satovi broje svaku sekundu i svaku minutu, a da ne ispuste ni jedan trenutak. Sat je kao pokazivač vremena sigurno jedan napredak. Kao simbol našega ljudskog života on pak nije prikladan. Zacijelo se može primijetiti da nas život otkucava od sata do sata, od dana do dana, od godine do godine. Da li je to točno? Upravo u monotoniji svakodnevice mi tražimo »svijetle časove«. I kad su nam ti časovi poklonjeni, mi od njih dugo živimo. Tako npr. mi živimo od susreta s nekom dragom osobom, od pomirenja poslije neke ljute prepirke, od odzdravljenja poslije neke bolesti opasne po život, od doživljaja praznika. To su časovi koje nam ne može oteti ni nemilosrdno otkucavanje vremena.

Ljudima je potreban »njihov čas«, ne samo da prežive nego da mogu ljudski živjeti. I Isus govori o »svom času«. To je bilo prije uskrsnog blagdana. Drama Svetog petka već se oglašava. Sv. Ivan evanđelist kaže: »Isus je znao da je došao njegov čas da pođe s ovoga svijeta k Ocu« (Iv 13, 1). U ovom bogoslužju Svetog petka, ovog trenutka, mi svetkujemo onaj čas za koji je Isus živio ...

I onda kad mi još zamjećujemo nešto od dramatike nepravednog suda, što je vođen nad Isusom, kad imamo osjećaj za sramotu Križa i za zapuštenost Osuđenika od strane Božje, onda mi nećemo naprosto prihvatiti da je to Isusov čas. Osim toga, označiti taj čas kao susret s Bogom Ocem, mora nam se učiniti kao nešto neumjesno čak sakrilegno.

Kao religiozni ljudi mi mislimo da znamo kako imaju izgledati časovi s Bogom. Religiozni su ljudi sanjali o Božjoj prisutnosti, izmolili je ili izborili. U teškim odlukama osobnog života, ali i u kriznim časovima Crkve ili svijeta, oni su vruće molili da se sadašnji čas pokaže

kao Božji čas. Tako smo mi ljudi uvijek spremni da svijetle časove i sretne časove svoga života zahvalno pripisujemo Bogu. Naše iščekivanje Boga sastoji se prije svega u tome da on riješi tamne časove, zamršene probleme i neizbježnoj smrti otme njezinu stravu.

Sve se u nama buni protiv toga da časove očaja i tjeskobe, smrtnu muku svakog pojedinog čovjeka i poniženje čitavih naroda dovedemo u vezu s Bogom. Također i u Isusu, kao pravom čovjeku, sve se buni protiv toga. To pokazuje njegova smrtna stiska na Maslinskom brdu i njegov poklik: »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?« (Mt 27, 46).

Kako da taj strahoviti Sveti petak bude Isusov čas? S kojim pravom mi svetkujemo taj čas u crvenilu pobjednika?

Isus je svjestan da je to način na koji on prelazi s ovog svijeta k Ocu. Taj se prelaz zbiva u apsolutnoj zapuštenosti, u skrajnjem siromaštvu, u boli i tjeskobi. No, na cilju ne stoji konačno iščeznuće, nego Otac. Jedino to, Božja prisutnost, Očeva blizina, ovaj čas čini podnosivim. Jedino to Isusa čini sposobnim da nosi križ.

Isus se mora iznutra osloboditi mišljenja ljudi, načina kako bi oni htjeli ubilježiti svoje sretne časove kao časove Božje, opasne navike da svoje tamne časove oplakuju kao zapuštenost od strane Božje. Isus se odriče toga, da traži svoj čas. Pa i onda kad ga na to sile njegovi učenici. On ih opominje: »Zar hoćete da ne pijem kalež što mi dađe Otac?« (Iv 18, 11). On moli: »Oče, došao je čas! Proslavi svoga Sina, da i Sin proslavi tebe« (Iv 17, 1). Dalje govori: »Oče, u ruke tvoje predajem duh svoj« (Lk 23,46). Isus osjeća da je Otac kod njega upravo u onom trenutku kad ga ljudi ponižavaju i ubijaju. »Blago vama«, što je Isus doviknuo gladnima i žednima, blaženstva, s kojima je on tješio progonjene i ismježivane, za njega postaju njegovim životnim sadržajem.

Isus zna da je njegov »posljednji čas« — Božji čas. No taj čas nije samo njegov čas. On je žrtvovano Janje, koje diže grijeh svijeta. On je pšenično zrno, koje mora umrijeti da bi donijelo obilat plod. On je Dobri pastir, koji polaže svoj život za svoje ovce.

Isus umire za grešnike. Mesija je Otkupitelj svijeta. Koliko se daleko čovječanstvo, potrebno otkupljenja, udaljio od realnosti ljubavi i od napetosti nade, postaje brzo jasno: Jedino potpunim predanjem Otkupiteljeva života može biti uništena zloća i smrt pretvorena u život. Kad je došao čas da Isus prijeđe s ovoga svijeta k Ocu, oprao je noge svojim učenicima. No, tim simbolom poniznosti i ljubavi njegova snaga još nije bila iscrpljena. Njegova se ljubav proteže sve do žrtve na križu. Čas u koji Isus prelazi k Ocu jest čas neograničene ljubavi.

Ako se mi u ovaj Sveti petak upitamo, kako to da je drvo, na kojem je zločinac osuđen, za nas postalo bez ikakve strave, kako to da mi križ postavljamo i častimo kao znak blagoslova, moramo reći: Stoga što je ljubav ovaj tako strašni i tako sveti simbol očišćila. Mi sitni ljudi, mi »siromašni grešnici«, sa svojim često neispunjenim željama za dobrim časovima, sa svojim nedostatkom ljubavi, sa svojom nesposobnošću da

sami sebe otkupimo, nalazimo utočište pod Križem. Mi se solidariziramo s onim koji nije zbog nas prezao od toga da put preko Križa, na kojemu on prelazi k Ocu, shvati kao čas.

I dok se mi sada pripremamo da sagnemo koljena pred Križem, moramo sebi reći da Sin Božji stoji na strani odbačenih i prezrenih. Sinoda (njemačkih biskupa) piše u svojoj ispovijesti vjere »Naša nada«: »Isusova je poruka upravljena odmah i uvijek ponovno protiv nas samih, da mi puni pouzdanja gledamo na njegov križ. Ona ne pripušta da mi gledajući njegovu muku zaboravimo anonimnu muku svijeta«.

Bez sumnje, svaki kršćanin mora nastojati da se založi za bližnje, da se bespravnicima vrati njihovo pravo i potlačenima pripreme bolji dani, da svoju mogućnost povežu s Otkupiteljskom žrtvom. Nasljedovanjem Isusa, koje je nasljedovanje u ljubavi, mi gradimo onaj most koji iz ovog svijeta seže tamo do Oca. Naši mnogi »zvjezdani časovi«, onako kako im se mi nadamo, mogu ostati neispunjeni. No, Božji čas mi nismo tada zanemarili. Naprotiv, mi počinjemo računati po novim mjerilima, po novoj podjeli vremena.

Ovaj nas dan — Sveti petak — uvodi u to da sat svog života, kao sunčev sat, iz sivila svakodnevice ljudskih predodžbi iznesemo na sjajno svjetlo uskrsnog dana. Od sjaja Uskrsnuloga, bez kojega mi ni na Sveti petak ne možemo zamisliti svoj život, prima svaki ljudski život Božje vlastito vrijeme.

Preveo: **O. Franjo Carev**

SVAKO JE EUHARISTIJSKO SLAVLJE USKRSNO SLAVLJE

Balthasar Fischer, *Sterben, um zu leben*

[GOTTESDIENST, 11 (1977) 6, 41—42]

Pavao opisuje budućnost, kojoj kao kršćani idemo u susret, ovim riječima: »I tako ćemo uvijek biti s Gospodinom« (1 Sol 4,17). Slaviti Euharistiju znači doživjeti početak i predokus te konačne sreće. Kad god mi kršćani slavimo Euharistiju, već ovdje na zemlji smijemo biti s Gospodinom i kod njega se odmarati, jer je on stvarno i bitno prisutan među nama. Crkva tu vjersku istinu podrazumjeva i izražava s dogmom o realnoj Kristovoj prisutnosti. S tim se ne želi reći da su sve druge Kristove prisutnosti — ona u njegovoj Riječi i ona u trpećem i siromašnom bratu — nerealne i nezbiljske (papa Pavao VI je izričito odbacio takvo mišljenje) nego se želi istaći da je od svih stvarnih Kristovih prisutnosti euharistijska prisutnost najstvarnija: tu je Gospodin na poseban način — »tjelesno« naime — među nama prisutan.

Kad bi netko kod mise duboko bio svjestan te činjenice, a u sumornim danima možda i ništa više nego ovo: ovdje smijemo biti kod Go-